

SURİYELİ MÜLTECİ GİRİŞİMCİLİĞİ VE İNOVASYONU ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ

A STUDY ON SYRIAN REFUGEE ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION: THE
CASE OF GAZİANTEP PROVINCE

Mustafa İsmail ERTÜRK¹ - Resul GÜLEÇ² - Mehmet YILDIRIM³

Öz

Bu araştırma, Gaziantep'te yaşayan Suriyeli girişimlerin ticari faaliyetleri, ekonomik girişimleri, fırsatlar ve yenilik uygulamaları (inovasyon), iş piyasasında yaşamış oldukları zorlukları, kültürel ve iş uyumunu belirlemeye yönelik yapılmıştır. Çalışma Gaziantep ilinde faaliyet gösteren 21 Suriyeli girişimci ile gerçekleştirilmiş olup, çoğunlukla tekstil ve ayakkabı sektöründe iş yapan göçmen girişimcilerle röportaj yapılmıştır. Araştırmada nitel analiz tekniği olan içerik analizi türü gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara girişimcilik serüvenleri, kültürel adaptasyon ve iş piyasasına uyum üzerine genel sorular yöneltilmiştir. Elde edilen veriler MAXQDA nitel analiz programına aktarılmıştır. Bu analizde katılımcıların ifadelerinin frekansları, çözümlenmeler, kelime ve kod bulutları kullanılarak nitel analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında Suriyeli girişimcilerin kültürel benzerliklerden ötürü kolaylıkla sosyal uyum sağladıkları, Türkiye iş piyasasına alışmakta ilk etapta zorlandıkları ancak zamanla adapte oldukları söylenebilir. Vatandaşlıklarının olmaması, sürücü belgesi denkleminin olmaması, kanunlar, dil problemi, iş izni ve ruhsatı, iş piyasasındaki uygulamaları bilmemeleri gibi konularda Suriyeli girişimcilerin zorlandıkları söylenebilir. Firmaların müşterilerinin çoğunluğunu Arap müşteriler oluşturmaktadır. Katılımcıların öneri ve beklentileri genel olarak bakıldığında vatandaşlık, sermaye, banka işlemlerinde kolaylık, çalışma izni, teknoloji konularında desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Girişimciler, İnovasyon, Mülteci, Girişimcilik, Göç.

Abstract

The aim of this research is to reveal research to determine the commercial activities, economic initiatives, investments, workplace difficulties, cultural and business harmony, opportunities and innovation practices of Syrian enterprises living in Gaziantep. This research was carried out with 21 Syrian refugee entrepreneurs operating in the province of Gaziantep, and interviews were conducted with immigrant entrepreneurs who mostly do business in the textile and shoe sector. Content analysis, which is a qualitative analysis technique, was used in the research. The participants were asked general questions on entrepreneurial adventures, cultural adaptation and adaptation to the labor market. The data collected as a result of the interviews with Syrian refugee entrepreneurs were transferred to the MAXQDA qualitative analysis program. In this analysis, qualitative analyzes were carried out using the frequencies of the participants' expressions, analyzes, word and code clouds. Considering the findings of the research, it can be said that Syrian entrepreneurs easily adapt to social harmony due to cultural similarities, they have difficulty in getting used to the Turkish labor market in the first place, but they adapt over time. It can be said that Syrian entrepreneurs have difficulties in issues such as lack of citizenship, lack of equivalence of driver's licenses, laws, language problems, work permits and licenses, and not knowing the practices in the markets. When the suggestions and expectations of the participants are examined in general, it is seen that they need citizenship, capital, convenience in bank transactions, work permit, technological support.

Keywords: Syrian Entrepreneurs, Innovation, Refugee, Entrepreneurship, Migration.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Besni MYO., Yönetim ve Organizasyon, mustafaerturk@adiyaman.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2771-7234

² Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, İ.İ.B.F., Sağlık Yönetimi Bölümü, resul.gulec@igdir.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1798-2453

³ Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Besni MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü, m.mehmetyildirim@adiyaman.edu.tr, Orcid: 0000-0001-7627-0945

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 04.04.2023 – Kabul Tarihi: 11.07.2023

DOI:10.17755/esosder.1276629

Atf için: *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2023;22(88):1667-1686

Etik Kurul İzni: Iğdır Üniversitesi Etik Kurulunun 07.09.2022 tarih ve 2022/14 sayılı yazısı ile etik açıdan uygun görülmüştür.

1.GİRİŞ

Dünya gündeminin en önemli konularından birisi olan savaşlar ve özellikle iç savaşlar mülteci konusunu gündemde tutmakta ve sayıları küresel çapta rekor düzeylere ulaşan mültecilerin önemini gözler önüne sermektedir. Geçtiğimiz on beş yılda, Ortadoğu'nun birçok ülkesinde iç savaş çıkmış ve milyonlarca masum insan göç etmek zorunda kalmıştır. 2001 yılının ilk aylarında başlayan Suriye'deki iç savaş, giderek büyümüş ve milyonlarca insan evlerini ve yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Dünya genelinde birçok ülke mülteci kabul ederken, Türkiye dünyada en fazla mültecilere ev sahipliği statüsünü alarak ortalama 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmakta ve aynı zamanda onlara iş istihdamı sağlamaktadır (mülteciler.org.tr). Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin coğrafi dağılımları farklılık göstermektedir. Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin büyük çoğunluğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne göç etmiştir. Bu bölgenin çok göç alma sebebi coğrafi olarak Suriye'ye yakın olması ve geçmişten gelen ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilere dayanmaktadır (Kışman & Yalçın, 2020). Suriyeli mültecilerin en yoğun olduğu şehirler arasında ilk sırayı 551 bin 909 kişi ile İstanbul alırken ikinci sırayı 466 bin 63 kişi ile Gaziantep almaktadır (mülteciler.org.tr). Türkiye'nin en büyük organize sanayi şehirlerinden birisi olan Gaziantep, Suriyeli sığınmacı girişimcilere imkân ve istihdam sağlamıştır. Bugün Gaziantep'te 2213 adet kayıtlı Suriyeli girişimcilerin işletmesi bulunmaktadır (ICMPD, 2020:57). Gaziantep'ten sonra Mersin (647 şirket) ve Hatay (481 şirket) takip etmektedir. İlginç bir şekilde, Suriyeli girişimci şirketlerin Türkiye'deki toplam şirket sayısındaki payı (yüzde 3.4), Suriye nüfusunun Türkiye'deki toplam nüfusa olan payına çok yakındır. Bu oran yüzde 4.3 civarına karşılık gelmektedir. Suriyeliler belli bir ölçüde emek piyasası ile bütünleşmeye başlamış ve bu konuda kendi ağırlıklarını ortaya koymuşlardır. (Güven, Sibel, vd., 2018).

Alan yazın incelmesinde Suriyeli girişimciler üzerine birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Ancak Suriyeli girişimcilerin ülke ekonomisine katkısı ve iç piyasaya getirmiş olduğu yenilik (inovasyon) bağlamında yapılan çalışmalara çok rastlanmamaktadır. Bu araştırmanın amacı, Gaziantep'te yaşayan Suriyeli girişimlerin girişimcilik serüveni, fırsatlar ve yenilik uygulamaları (inovasyon), iş piyasasında yaşamış oldukları iş yeri zorlukları, kültürel ve iş uyumunu belirlemeye yönelik bir araştırma ortaya koymaktır. Ayrıca girişimcilik niyetinde olan Suriyeli müteşebbislere yaşanmış tecrübeler dayalı yol gösterici pratik bilgiler sunmaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler

Türkiye coğrafi ve stratejik konumu, kitlesel iltica hareketlerini içermesi ve göçmenlere barınma sağlaması nedeniyle geniş anlamda göç hareketlerinin son noktası olmuştur. Türkiye, iki ülke arasındaki köklü geçmişi, kültürlerarası bağları, komşuluk hakları ve 2009 yılında yapmış olduğu vizeleri kaldırma kararı anlaşması kapsamında Suriyeli mültecilere "açık kapı" politikası izlemiştir (Öner, 2014: 43). Dolayısıyla bugün Türkiye'nin farklı şehirlerine dağılmış, 3.500.000'den fazla Suriyeli ile en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olmuştur (GİB, Aralık 2022). Şekil 1'de Suriyelilerin, Türkiye geneli ilk 10 ile göre dağılımları görülmektedir.

Şekil 1: Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı

2.2.Girişimcilik ve Girişimci

Girişimcilik, eldeki mevcut kaynakları kullanarak, özgün bir iş başlatma fikriyle yeni bir ürün veya hizmet üretmek olarak tanımlanabilir. Ayrıca, mevcut ürüne yeni bir özellik ekleyerek tüketicilere yenilik sunma girişimciliğinin bir parçası olarak tanımlanır. Bu açıdan, girişimciliğin gerçekleştirilmesi için pazarın talep ve ihtiyaçlarını ve toplumu iyi bilmek gerekmektedir (Özeroğlu, 2018:1-6). Girişimci, bir işletmenin sahipliliğini, iş yönetimini, kaynakların koordinasyonu ve belirsizlikleri ile ilgilenen ve risklerini üstlenen kişidir (Hanson, 2009). Bir diğer çalışmada ise Taş (2016:2-7) girişimcileri şöyle tanımlar; Ekonominin boyutunu belirleyen ve ekonomik başarı açısından ülkelerin rekabet gücünü artıran girişimciler, daha fazla ihracat yapan, kurumsal vizyon oluşturan ve ülkelerin ulusal ve uluslararası ticari faaliyetleriyle kalkınması için rol model olan kişilerdir.

2.3.Mülteci Girişimciliği

Mülteci kavramı, kendi ülkelerini ekonomik, politik, toplumsal ve dinî vb. belirli koşullardan dolayı ülkesinden ayrılmak zorunda kalıp, başka bir ülkeye göç etmek ve artık o ülkede hayatlarını devam ettirmek amacıyla giden kişiler olarak tanımlanır (Kayalar ve Yıldız, 2017: 56). Diğer bir çalışmada ise mülteciler, sığındıkları ülkelerde kendi şirketlerini kurmuş ve aynı zamanda yeni ve iyi iş fırsatlarını da değerlendirdikleri görülmüştür. (Chrysostome, 2010). Mülteci girişimciler ev sahibi ülkenin ekonomik faaliyetlerine katkıda bulunurlar ve diğer mültecilere ve yerlilere iş fırsatları sağlarlar. Dolayısıyla bu becerilerinin desteklenmesi, tanınması ve kullanılması önem arz etmektedir (Betts vd.,2014).

2.4. Girişimcilik Niyeti ve Entegrasyon İsteği

Mültecilerin girişimcilik peşinde koşma arzusunun arkasında çok sayıda kişisel neden olabilir. Bu güdülerden bazıları yaşam koşullarını iyileştirmek, yeni ortamlara entegre olmak, sosyal sermaye, bağımsızlık ve erişilebilirlik olarak sıralanabilir. (Fong vd., 2007; Sandberg vd.,2019). Göçmenlerin kendi şirketleri kurma nedenleri: Bir iş sahibi olmak, özgürlüğünü kazanmak ve kendini gösteren bir fırsatı yakalamak isteği olarak sıralanır (Rajiman ve Tienda, 2000)

Girişimcilik arzusu, müteşebbisin yeni ve özgün ürünleri veya hizmetleri sunma, yeni üretim ve imalat süreçleri geliştirme, uluslararası pazara açılma, işletmede çalışan iş görenlerin sayısını önemli ölçüde artırma ve resmi veya gayri resmi girişim sermayesi ile işletmeye finans sağlama çabaları olarak tanımlanabilir. Ürün/hizmet ve süreç yeniliği (inovasyonu), uluslararasılaştırma ve büyüme girişimciliğinin temel özellikleri olarak kabul edilmektedir (Ács, vd., 2015).

2.5.Mülteci Girişimciliğinde Karşılaşılan Zorluklar

Mülteci girişimcilerin Türkiye'de karşılaştıkları güçlükler üzerine Alrawadieh vd., (2018) yaptıkları çalışmalarda dört temel zorluğu sıralamıştır. Bunlar: Yasal ve idari zorluklar, pazarla ilgili sorunlar, mali zorluklar, sosyal-kültürel zorluklardır.

1. **Yasal ve idari zorluklar:** Mülteci girişimcilerin idâre ve idârenin ilgili organlarıyla etkileşimlerinde karşılaşılabilecekleri zorluklardır. Bunlar; net olmayan yasalar, sınırlı hareket özgürlüğü olarak ifade edilebilir.
2. **Pazarla ilgili sorunlar:** Paydaşların olası önyargıları ve yerel iş kültürü ve pazar ortamına aşına olmamasından kaynaklanan diğer faktörler yer alır.
3. **Mâli zorluklar:** Girişimcilerin mali kaynakları elde etmek için karşılaştığı sınırlamaları kapsar. Bunlar; yüksek vergi oranları, sermaye dolaşımı kısıtlamaları ve bankalar tarafından alınan katı kurallar olarak sıralanabilir.
4. **Sosyal-Kültürel zorluklar:** Mülteci girişimcilerin ev sahibi ülke kültürü ve sosyal yapılarla temas halinde olduklarında karşılaştıkları zorlukları da içerir. Bu sorunlar; dil engeli, ırkçılık ve ayrımcılık, yerlilerin taciz etmesi, yabancılaşma ve sosyal güvensizlik olarak sıralanır.

Diğer bir çalışmada ise Wauters ve Lambrecht (2006) mültecilerin girişimcilik sürecinde karşılaştığı sorunları şöyle sıralamıştır: Mülteci girişimcilerin dil, eğitim, sosyal ağ ve motive edici engeller gibi karşı karşıya olduğu engellere yönelik bir çerçeve oluşturdular. Dahası, mültecilerin kendi işlerini kurmalarına yardımcı olmak için hükümetin politika değişiklikleri de önermektedir. Mülteci girişimcilerin en yaygın sorunları: Kültür ve dil engelleri, sosyal ağ eksikliği ve ayrımcılık olarak ifade edilmiştir (Bizri, 2017). Bunun yanı sıra, zihinsel ve psikolojik refahla ilgili diğer faktörler de mültecilerin performansını önemli ölçüde etkilemektedir (Wright vd., 2016).

2.6.Mültecilerin Sosyokültürel Adaptasyonu

Mülteci adaptasyonu, göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sürecinde ilerlemeleri, günlük aktivitelerinde başarılı bir şekilde yönetebilmek için kültürel bilgi ve becerileri edinmeleridir (Searle ve Ward, 1990). Sosyo-kültürel adaptasyonun göstergesi olarak, dil yeterliliği, ev sahibi toplumdaki sosyal iletişim düzeyi, iş, okul ve aile yaşamındaki düzenlemeler ve günlük sorunlarla başa çıkma becerisi olarak sıralanabilir (Jasinskaja-Lahti, 2008; Te Lindert vd., 2008). Ev sahibi ülke toplumuna uyum, kültürel anlamda bazı beceriler kazanma, sosyal kimlik, aitlik ve sosyal yardım gibi konu başlıklarında etkileşimli olarak fikir ifade etme yeteneği olarak ifade edilir (Schmitz 1992; Ward vd., 2001).

2.7.İletişim ve Dil Becerileri

Farklı kültürlerden gelen bireylerin iş hayatındaki iletişim becerilerini, iş iletişimde her iki ülkenin bireyleri arasındaki en büyük engel dil engelidir (Rosenthal, 2016). Chitakornkijssil (2010), kültürler arası iletişim önündeki başlıca engellerin konuşulan dildeki farklılıklardan, bilgi alışverişinden, sözlü olmayan davranışların kullanılmasından ve zaman değerlendirmesinden geldiğini ifade etmektedir. Birçok araştırmacı, ev sahibi ülke dilinin temel rolünü ve mülteci girişimcilerin karşılaştığı iletişim güçlüklerini vurgulamaktadır (Omeje ve Mwangi, 2014). Başarılı bir iş kurmak ve yönetmek için dil bilgisi önemlidir (Wauters ve Lambrecht, 2008). Bununla birlikte, yetersiz dil becerileri mülteciler ve göçmenler arasında hakimdir. Bu durum mültecilerin başarılı girişimciler olmalarını zorlaştırmaktadır. İletişim ve dil zorlukları mülteci girişimciler için benzeri olmayan en büyük zorluk olarak tanımlanmıştır (Fong vd., 2007; Rajjman ve Tienda, 2003),

2.8. İnovasyon

İnovasyon, farklı kaynakların birleştirildiği, organizasyonel süreçlerden kaynaklanan yeni fikirlerin başarılı bir şekilde uygulanması olarak tanımlanmaktadır (Dodgson, Gann ve Phillips, 2013). Çeşitli kaynakların bu kombinasyonu, şirketlerin kendilerini pazarda farklılaştırmaya çalıştıkları gelişmiş veya yeni ürünler, hizmetler veya süreçlere yol açan çok aşamalı bir süreçtir (Baregheh, Rowley ve Sambrook, 2009).

Ürün yeniliği (İnovasyonu): Yeni ürün veya hizmetler dünya geneli bütün ülkelerin ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Batıdaki gelişmiş ülkeler yakın tarihe kadar çoğu yeni ürünün kaynağı iken, artık gelişmekte olan ülkeler, batı muadillerinden veya ikame ürünleri belirgin ölçüde daha ucuza üretmektedir. İnovative ürün, bir ülkenin yeni ürünler üretebilme potansiyelini ve mevcut ürünleri benimseyebilme veya taklit edebilme yeteneğini ifade eder. Teknoloji transferi, bir işletmenin yeni ürünler geliştirmek için yeniliklerin uygulanmasına izin verip vermediği noktasında kompleks bir ölçüttür. (Abu, 2019)

Girişimcilerin inovasyon türleri şöyle sıralanabilir (Mthanti, ve Ojah, 2017):

- * Kısmi yenilik: Yenilik, teknolojinin doğasında kısmen yer alır ve pazara çok az ilgi gösterir.
- * Uzmanlık yeniliği: Yeni teknolojinin kullanımı ve pazara biraz önem vermek.
- * Yeni iç yenilik: Mevcut teknoloji, pazardaki ilginin artması anlamına gelir.
- * Küresel yenilik: Yeni teknolojileri ve büyük pazar payını kullanma.

2.9.Mültecilerin Ekonomik Etkisi

Göçün ev sahibi ülkelerde iş gücü arzını yükseltmesi, istihdama olumlu katkı sağlaması, üretimin artışı ve buna bağlı olarak Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'da artış, inovatif katkısı ile iktisadi verimliliğe pozitif ivme kazandırmak gibi etkileri mevcuttur (Van der Mensbrugge ve Roland-Holst, 2009: 19). Göçmenler ev sahibi ülkede kendi şirketlerini kurarlar ve iş fırsatları ararlar ve buldukları fırsatları değerlendirirler (Chrysostome,2010). FEMİSE (2019)'nin araştırmasına göre Suriyeli girişimcilerin 2017 yılı verileri analiz edildiğinde Türkiye GSMH'sına yüzde 1,96 katkı sağladığı gözlenmiştir. 2017 yılında yarattıkları katma değer GSMH'nın yüzde 1,51'ini oluşturmakta ve bununla bağlantılı olan tüketim ve yatırım talebinde yüzde 0,45 pozitif bir artış hesaplanmıştır.

Gaziantep'te üretim ve ihracat bağlamında tekstil sektörü en büyük paya sahiptir. Suriyeli yatırımcıların orta ve uzun vadede bu alandaki yatırımları tekstil sektöründeki karşılaşılabilecek riskleri azaltmada etkili olacaktır. (ICMPD, 2020:30).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1.Araştırmanın Modeli

Kothari'ye göre (2004) Nicel araştırma, nicelik veya miktarın ölçülmesine dayanır ve nitel olguyla, yani kalite veya türle ilgili veya bunları içeren olgularla ilgilidir. Nitel ve kantitatif yöntemler tamamlayıcı niteliktedir. Niteliksel yöntemlerin gücü, örnek olay incelemeleri, rapor görüşmeleri, insanların neden belirli şeyleri düşündüğünü veya yaptığı ilgili parametrelerin araştırılması ve umut vaat eden hipotezlerin oluşturulmasını kapsayan bir yöntemdir (Schurz,2014: 37). Nitel araştırmanın en belirgin özelliği bir veya birden daha fazla durumu detaylı bir şekilde araştırmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu nedenle mülteci girişimciliği ve inovasyonunu Suriyeli mülteciler düzleminde daha detaylı bir şekilde araştırmak için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel çalışmaların çerçevesini belirlemek ve araştırmacılara

rehberlik etmek için etnografi, fenomenoloji, kuram oluşturma, anlatı araştırmaları ve durum çalışmalarını gibi desenler sosyal bilimciler tarafından önerilen bazı desenlerdir (Çarpar, 2020: 693). Bu araştırma kapsamında nitel araştırma modellerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Bu araştırma deseni katılımcıların i dünyalarına bakış aıllarını incelemeye çalışmaktadır. Olgu bilimsel yaklaşım katılımcıların bilincini tanımayı ve onların deneyimlerinin niteliklerini ve anlamlarını açıklamayı amaçlayan bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Willig, 2007). Dolayısıyla bu yaklaşım bir olgu hakkında katılımcıların düşüncelerini ve algılarını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu araştırma kapsamında da Suriyeli mltesi girişimciliği ve inovasyonu üzerine ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla derinlemesine mülakat yapılarak belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve rneklemi

Nitel araştırmalarda amaçlı örnekleme yöntemi sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak değerlendirilmektedir (Baltacı, 2018). Bu rnekleme yönteminde amaç derinlemesine araştırma yapabilmek ve araştırmanın amaı kapsamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Büyüköztürk vd., 2012). Bu rnekleme yöntemi ile Gaziantep Ticaret Odasına kayıtlı 2213 adet Suriyeli girişimci işletme arasında faaliyet gösteren 21 Suriyeli mltesi girişimci ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş olup, çoğunlukla tekstil ve ayakkabı sektöründe iş yapan göçmen girişimcilerle röportaj yapılmıştır (ICMPD, 2020: 57). Berg (2007: 120) göre nitel araştırmalarda, örnekleme büyüklüğünün en az 15 olması yeterli kabul edilmektedir. Araştırma sürecince yapılan görüşmelerde katılımcıların cevapları tekrarlamaya başladığından araştırma örnekleminin doyuma ulaştığı dşnlmş ve 21 katılımcı yeterli olarak kabul edilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

3.3. Veri Toplama Aracı ve Yöntemi

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, Gaziantep ilinde kendi işini kuran Suriyeli göçmen girişimcilerin girişimcilik serüvenleri, inovasyon, kültürel adaptasyon ve iş piyasasına uyumu belirlemeye yönelik veri toplayabilmek için g, mltesi, göçmen girişimciliği konularında yerli literatürler taranmıştır. Ele alınan araştırmalar iki akademisyen tarafından kapsam, nitelik ve neticeleri bakımından çalışma konusuyla ilişkilendirilerek, mülakatta yer alabilecek soru biçimlerine revize edilmiş ve 24 soru içeren yarı yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Görüşme formunun kapsam geçerliliği için iki akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Ayrıca Suriyeli  girişimci ile n görüşme yapılarak girişimcilerin görüşme formundaki soruları anlayıp anlamadıkları kontrol edilmiştir. Yapılan bu n görüşmeler sonucunda görüşme sorularının bazı ifadelerinde düzeltmeler yapılmıştır. Bu görüşme soruları çeşitli sondalarla zenginleştirilerek Suriyeli girişimcilere yöneltilmiştir. Bu görüşme formu hazırlanırken, katılımcılar tarafından kolay anlaşılmasına ve katılımcıyı ynlendirmeyecek Şekilde hazırlanmasına dikkat edilmiştir (Yılmaz ve Altınkurt, 2011). Bu amaçla örnekleme kapsamında belirlenen katılımcılar ile randevu alınarak uygun bir ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı görüşmeler sırasında tamamen tarafsız kalarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kapsamında katılımcıların algılarını ölçmeye yönelik sorular sormuştur. Görüşmeler ortalama 25-30 dakika olarak gerçekleştirilmiştir. Verilen cevaplar ses kaydı alınarak muhafaza edilmiş ve katılımcıların verecekleri bilgilerin nc kişiler ile paylaşılmayacağı hakkında kendilerine bilgilendirmeler yapılmıştır. Sonrasında katılımcılardan alınan bu cevaplar yazılı doküman haline getirilerek analiz edilmiştir.

Katılımcıların demografik zellikleri SPSS 22 programı yardımıyla tanımlayıcı istatistik analizle frekans değerleri elde edilmiştir. Mülakat dokümanları ise MAXQDA 2018

programıyla içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analizlerde ifadelerin frekansları, çözümlenmeler, kelime ve kod bulutları kullanılarak nitel analizler gerçekleştirilmiştir.

3.4. Veri Analizi

Bu araştırma nitel analiz tekniği olan betimsel analiz ve içerik analize tabi tutulmuştur. 21 Suriyeli mülteci girişimci ile gerçekleştirilen röportaj sonucunda toplanan veriler MAXQDA nitel analiz programına aktarılmıştır. Betimsel analiz, araştırma verilerinin detaylı bir şekilde açıklanması için kullanılan bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, verilerdeki önemli temaları, olayları ve ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Holloway ve Wheeler, 2002). İçerik analiz ise sözel veya yazılı metinlerin ayrıntılı bir incelemesini yaparak verilerin anlamlı bir şekilde kategorize edilmesini sağlayan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, metinlerdeki içeriklerin açıkça tanımlanmasını, yorumlanmasını ve anlaşılmasını amaçlamaktadır (Elo ve Kyngäs, 2008). İçerik analizi sürecinde röportaj, gözlem ve ses kayıtları ile toplanan verilerin analizi dört basamaklı bir süreçte gerçekleşir. Bunlar: 1- Elde edilen verileri kodlama, 2- Kod, kategori ve temaların tespiti, 3- Kod, kategori ve temaların oluşturulması sonrasında 4- Elde edilen bulguların tanımlama ve yorumlama sürecidir. (Eysenbach ve Köhler, 2002; Miles ve Huberman, 1994). Buna göre her bir görüşme; İş piyasası, kültürel adaptasyon, girişimcilik serüveni, geri dönüş planı, öneri ve tavsiyeler olmak üzere beş kategori altında incelenmiştir.

3.5. Geçerlik ve Güvenilirlik Analizi

Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak amacı ile araştırmacılar tarafından birtakım önlemler alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, Akt. Eroğlu ve Bektaş, 2016: 47).

Tablo 1: Çalışmaya İlişkin Alınan Geçerlilik ve Güvenilirlik Önlemleri

Geçerlilik	İç Geçerlilik	Uzman görüşünün alınması
		Katılımcı teyidi
		Uzun süreli etkileşim
		Doğrudan alıntı
	Dış Geçerlilik	Veri toplama aracı ve sürecinin açıklanması
		Veri analiz sürecinin açıklanması
		Çalışma grubunun özelliklerinin açıklanması
		Çalışma grubunun seçim şeklinin belirtilmesi
		Çalışmanın uygulama sürecinin betimlenmesi
		Araştırmacının rolünün betimlenmesi
		Kullanılan yöntemin seçim gerekçesinin açıklanması
		Geçerlik ve güvenilirlik önlemlerinin açıklanması
		Amaçlı örnekleme
		Güvenilirlik
Bulguların yorum yapılamadan sunulması		
Dış Güvenilirlik	Verilerin sonuç kısmında uygun şekilde tartışılması	
	Veriler arasında tutarlılığın kontrol edilmesi	

Çalışmanın iç geçerliğini sağlamak için; bu çalışma için hazırlanan görüşme formu katılımcılara dağıtılmadan önce uzman görüşüne sunulmuştur. Soru formuna son şekli verilmeden önce iki akademisyen tarafından çalışmanın amacına uygun bir şekilde soru formu incelenmiştir. Ayrıca araştırma öncesinde üç girişimci ile görüşmeler yapılarak soruların okunabilirlik ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Yüz yüze görüşmelerin süresi 25-30 dakika sürmüştür. Bu görüşmeler katılımcıların algılarının ortaya çıkarılması amacı ile sohbet ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan alınan cevaplar ve bulgular kısmında doğrudan alıntılar şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca çalışmanın dış geçerliliğini sağlamak amacı ile araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin analiz edilme süreci ve bulguların düzenlenmesi süreci ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Araştırma bulguları araştırmacının yorumları eklenmeden doğrudan sunulmuş ve ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Böylelikle veri kaybı önlenmiştir. Daha sonra veriler iki araştırmacı tarafından bağımsız bir şekilde ele alınmış ve kodlama süreci tamamlanmıştır. Kodlardan yola çıkarak temaların oluşturulması sürecinde araştırmacılar arasında fikir birliğine varılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için mülakat süresince tüm katılımcıların konuşmaları ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve dikkatli bir şekilde yazıya aktarılmıştır. Ayrıca yeterli seviyede Türkçe bilmeyen katılımcılar için yeminli tercümandan yardım alınmıştır.

4.Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde Suriyeli mülteci girişimcilerin demografik özelliklerine, bulgulara ve yorumlara yer verilmektedir.

4.1.Demografik özellikler

Araştıramaya 21 Suriyeli girişimci katılmıştır. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2: Katılımcılara ilişkin demografik özellikler

Demografik Özellikler	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	0
	Erkek	21
	Toplam	21
Yaş	18-26	2
	27-34	7
	35-42	4
	43-50	3
	51 ve üstü	5
	Toplam	21
Medeni Durum	Bekâr	1
	Evli	20
	Toplam	21
Eğitim Durumu	İlköğretim	4
	Lise	15
	Lisans	1
	Yüksek lisans	1
	Toplam	21
Dil seviyesi (Türkçe)	Hiç bilmiyorum	2
	Az biliyorum	7
	Orta seviyede	3
	Çok iyi seviyede	9
	Toplam	21

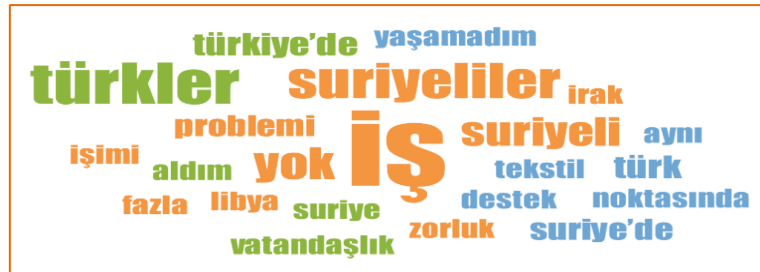
Geliş yılı	2011	4	19,0
	2012	5	23,8
	2013	7	33,3
	2014 ve sonrası	5	23,8
	Toplam	21	100
Çalışan sayısı	10 kadar	12	57,2
	11-20 arası	6	14,3
	21-30 arası	1	4,8
	31 ve üstü	2	9,6
	Toplam	21	21
Girişimcilik Tecrübesi	Var	19	90,5
	Yok	2	9,5
	Toplam	21	100

Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında katılımcıların tamamının erkek, tamamına yakınının evli oldukları görülmektedir. Eğitim durumlarına göre bakıldığında çoğunluğunun lise ve öncesi eğitime sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu Türkçeyi orta ve üstü seviyede bilmektedirler.

Ayrıca Suriyeli girişimcilerin çalışanlarının dağılımına bakıldığında Türkler ve Suriyelilerin beraber çalıştıkları ancak Suriyelilerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Firmaların az bir kısmında sadece Suriyeli veya sadece Türkler çalışmaktadır. Bu işletmelerin müşterilerini başta Türkiye’de yaşayan Araplar ve Türkler oluşturmaktadır. Bununla birlikte firmaların çoğu Irak, Filistin, Libya, Cezayir, Suudi Arabistan, Mısır, Katar, Ürdün, Fas gibi Arap ülkelerine ihracat yapmaktadır. İşletmelerin bazıları ise Almanya, ABD, Japonya, Fransa, Kanada, İngiltere, Avusturalya, İtalya, Romanya, Ukrayna, Rusya gibi ülkelere ihracat yaptığını ifade etmektedir. Firmalar kullandıkları hammaddeleri Gaziantep, Bursa, Kahramanmaraş, İstanbul, Adana gibi illerden tedarik etmektedir. Firmaların az bir kısmı ise hammaddelerini Çin, Suriye ve Suudi Arabistan’dan tedarik etmektedir.

4.2. Kelime Bulutu ve Kelime Frekans Analizi Bulguları

Katılımcılardan elde edilen ifadeler MAXQDA programı yardımıyla kelime bulutu ve kod bulutu oluşturulmuştur. Kelime bulutu katılımcı ifadelerinin kelime frekansına göre analize tutulması sürecidir. İfadelerde en sık geçen kelimeler analiz sonucunda daha büyük ve koyu olacak şekilde ve bulut şeklinde görselleştirilmiştir. Şekil 2’de görüldüğü üzere katılımcılarından ifadelerinde en sık iş, Türkler, Suriyeliler, zorluk, vatandaşlık gibi kelimeler kullanılmıştır.

Şekil 2: Katılımcı ifadelerinde en çok kullanılan kelimelere ilişkin kelime bulutu

Şekil 3’te ise elde edilmiş olan kodların sıklığına yönelik yapılan analizde ise kod bulutu oluşturulmuştur. Araştırma kodlarının sıklığından elde edilen kod bulutuna bakıldığında iş konusundaki zorluklar, kültürel benzerlikler, iş konusundaki farklılıkların ön plana çıktığı görülmektedir.

Şekil 3: Katılımcı ifadelerindeki kodların sıklığına ilişkin kod bulutu

Tablo 3’de literatürden elde edilenler bilgiler ve katılımcılardan elde edilen verilerden yola çıkılarak ana tema ve kategoriler oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında 3 ana tema ve 15 alt tema belirlenmiştir. İş piyasasına ana temasına ilişkin 116 kodlama, kültürel adaptasyon ana temasına ilişkin 78 kodlama, girişimcilik serüveni ana temasına ilişkin ise 74 kodlama, geri dönüş planına ilişkin 22 kodlama ve öneri ve tavsiyelere ilişkin ise 19 kodlama yapılmıştır.

Tablo 3: Ana Tema ve Kategorilere İlişkin Frekanslar

Tema ve Kategoriler	Frekans
İş piyasası	116
İş konusundaki Zorluklar	37
Mücadele yöntemleri	25
İş Fırsatları	21
İş konusundaki Farklılıklar	29
İş konusundaki Benzerlikler	4
Kültürel adaptasyon	78
Kültürel benzerlikler	28
Sosyal birliktelikler	14
Sosyal dışlanma	14
Dil adaptasyonu	11
İletişim problemleri	7
Kültürel farklılıklar	4
Girişimcilik serüveni	74
Lokasyon tercihi	21
Finansal kaynak	21
Saikler/Nedenler	20
İnovatif uygulamalar	12
Geri dönüş planı	22
Öneri ve Tavsiyeler	19

4.3. İş Piyasası Temasına Ait Bulgular

İş piyasasına ilişkin ifadelere bakıldığında katılımcıların tamamının iş konusundaki zorlukları konu edindikleri görülmektedir. Katılımcıları çoğunluğunun mücadele yöntemleri, iş fırsatları ve iş konusundaki farklılıkları ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcıların çok az bir kısmının ise iş konusundaki benzerliklere değindikleri görülmektedir. İş piyasasına ilişkin katılımcıların ifadeleri şu şekildedir;

“Biz kötü hükümet politikalarında daha iyi politikası olan bir ülkeye geldik onun için zorluk yaşamadık. Fakat göç idaresinden bazı zorluklar yaşıyoruz. Bütün ülkeler ehliyet denkliği var fakat Suriye'nin ehliyetin denkliği yok. İşçilerin sigorta zorunluluğu. Vatandaşlık alma yani geç veriyorlar problemi var.” (İş konusundaki zorluklar, **K4**)

“Suriye'deki daha az rakiplerimiz vardı. Türkiye'de rekabet çok fazla olduğundan Türkiye'de iş yapmak daha zor olduğunu fark ettim. Türkiye'de Çek ve senet ve banka aracılığı ile ticaret yapıyorlar. Biz peşin çalışıyoruz.” (İş konusundaki zorluklar, **K10**)

“Suriyeliler işe erken başlıyor ve hızlı çalışıyor. Suriyeli fazla mesai yapmayı problem yapmıyor ama Türkler yapıyor. Türkler biraz daha rahat çalışıyorlar yani rahatına düşkün diyebiliriz. Ücret noktasında çifte standart var gibi. Sigorta vs haklarımız yok.” (İş konusundaki zorluklar, **K3**)

Suriyeli girişimcilerin ilk etapta Türkiye iş piyasasına alışmakta zorlandıkları ancak zamanla adapte oldukları söylenebilir. Vatandaşlıklarının olmaması, sürücü belgesi denkliğinin olmaması, kanunlar, dil problemi, iş izni ve ruhsatı, piyasalardaki uygulamaları bilmemeleri gibi konularda Suriyeli girişimcilerin zorlandıkları söylenebilir.

“Çek ile çalışmıyoruz, nakit çalışıyoruz biz bu piyasaya nakit akışı getirdik diyebilirim. Türkiye ve Suriye piyasasını ortak noktada buluşturduk diye düşünüyorum.” (Mücadele yöntemleri, **K11**)

“En büyük engel güven engeliydi bu da zamanla aşıyor çünkü güven zamanla oluşacak ve aşılabacak bir kavram. Yaptığımız işi zamanında yapıyoruz işimize sadık olmaya çalışıyoruz ve sözümüzde duruyoruz bu da tedarikçilerimize ve müşterilerimize güven oluşturdu.” (Mücadele yöntemleri, **K7**)

Suriyeli girişimcilerin iş piyasasında karşılaştıkları iletişim, piyasaya ve kanunlara uyum gibi zorlukları sebat ve mücadele ederek piyasaya uyum sağlayarak aştıkları söylenebilir.

“Gaziantep'teki makineler Suriye'den daha eski makineler ile çalışıyorlar. Üretim noktasında daha kaliteli ve görünüş olarak biz daha iyi yapıyoruz, bu bizi tercih etmelerine sebep oluyor ben bunu fırsat olarak görüyorum.” (İş fırsatları, **K3**)

“Suriye'de bazı işler bazı ailelerin elindedir. Herkes ithalat ihracat yapamaz sadece büyük şirketler yapar, kendi adına ithalat ihracat yapamazsın yüksek mevkili birileri ile çalışmak mecburiyetindesin ve rüşvetle bu işler ilerler. Türkiye'de ticaret özgürlüğü var.” (İş fırsatları, **K1**)

“Suriye ve Türkiye'deki kanunlar tamamen farklı Türkiye'de daha kolay olduğu için zorluk yaşamadım. Buradaki tatbik edilebilir kanunlar var. İhracat yapma fırsatları çok fazla.” (İş fırsatları, **K2**)

Suriyeli girişimciler için Türkiye'de ticari kanunların olması, ticaret özgürlüğünün olması, geniş bir pazar ve ihracat fırsatının olması bir avantaj olabilmektedir.

Tablo 4: İş piyasası

İş piyasası	Katılımcı	Yüzde
İş konusundaki Zorluklar	21	100,00
Mücadele yöntemleri	19	90,48
İş Fırsatları	18	85,71
İş konusundaki Farklılıklar	16	76,19
İş konusundaki Benzerlikler	3	14,29
Kodlanmış Belgeler	21	100,00

İş piyasası konusunda katılımcıların ifadelerinin tablo 4’te özetle verilmektedir.

“Bence çok fark var. Biz daha çok mesai yapıyoruz yani 16 saat kadar bazen çalıştığımız oluyor. Biz Suriye’de sezonluk çalışıyor burada 4 mevsim çalışılıyor. Diğer bir fark biz müşteriye Türklerden daha çok değer veriyoruz. Suriye’de ödemeleri nakit yapıyorduk banka ile çalışmıyorduk. Türk iş adamları banka ile çalışıyor ben buna uyum sağlayamadım sonra Türkler peşin çalışmaya başladı. Döviz kuru problemi var. İşçi bulma problemi yaşıyoruz. (İş konusundaki farklılıklar, **K5**)

“Suriyeliler işe erken başlıyor ve hızlı çalışıyor. Suriyeli fazla mesai yapmayı problem yapmıyor ama Türkler yapıyor. Türkler biraz daha rahat çalışıyorlar yani rahatına düşkün diyebiliriz. Ücret noktasında çifte standart var gibi. Sigorta vs. haklarımız yok.” (İş konusundaki farklılıklar, **K3**)

Suriyelilerde mesai saatinin olmaması, peşin çalışmaları, küçük esnaftan vergi alınmaması, iş yapma usullerinin farklı olması, sezon süresinin kısa olması, dolar kurunun değişkenliği, bankalarla çalışma zorunluluğu gibi farklılıklarla karşılaştıkları görülmektedir.

“Ben Türkiye’ye 2000 yılından beri iş fuarları için devamlı gelirim onun benim aslım Türkmen olduğu için Türkiye’yi çok seviyorum ve birçok kültürel yakınlıklarımız var.” (İş konusundaki benzerlikler, **K11**)

İş yapma usulleri farklı olduğu için Suriyeli girişimcilerin Türkiye’deki iş hayatına alışmakta zorlandıkları görülmüştür. Ancak kültürel benzerliklerin uyumu kolaylaştırdığı söylenebilir.

4.4. Kültürel Adaptasyon Temasına Ait Bulgular

Katılımcıların kültürel adaptasyon temasına ilişkin bulgular Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5: Kültürel Adaptasyon

Kültürel Adaptasyon	Katılımcı	Yüzde
Kültürel benzerlikler	21	100,00
Sosyal birliktelikler	14	66,67
Sosyal dışlanma	13	61,90
Dil adaptasyonu	11	52,38
İletişim problemleri	7	33,33
Kültürel farklılıklar	4	19,05
Kodlanmış Belgeler	21	100,00

Kültürel benzerlik konusunda katılımcıların adaptasyon sağladıklarını ifade etmişlerdir. Tarihsel, mekânsal ve kültürel benzerlik Suriyelilerin topluma uyumunu kolaylaştırmıştır.

“Suriye kültürü ile Türk kültürü arasında çok benzerlikler var bunu yüzdelik olarak ifade edecek olursak %60 aynı %40 farklılıklar var. Benzerlik olduğu için uyum sağladım.” (Kültürel benzerlikler, **K16**)

“Halep ve Antep yemek içmek, ahlak ve kıyafet gibi kültürel ve tarihsel olarak çok ortak noktamız var. Her ülkenin doğusunda ve batısında bile farklılıklar olduğu gibi az da olsa bazı farklılıklar var.” (Kültürel benzerlikler, **K6**)

1679

Katılımcıların az bir kısmı sosyal dışlanmışlık yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bazılarını dil bilmemesi, Suriyeli sayısını fazla olması, ırkçı tutuma sahip kişilerden kaynaklı sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Diğerleri halkın kendilerine yardımcı olduklarını ve alışma döneminden sonra toplumu tarafından benimsediklerini ifade etmişlerdir.

“Etnik köken ayrımı yapan kişilerle bazı problemler yaşadım fakat Ben Türkmen olduğum için Türkçe biliyorum iletişim noktasında problem yaşamadım. İlk geldiğimizde halk bize çok sahip çıktı, komşular bize maddi ve manevi çok destek oldu.” (Sosyal dışlanma, **K13**)

“Ticaret ve iş noktasında problem yaşamadım veya dışlanmış hissetmedim fakat ev kiralama sürecinde Suriyeli olduğumuzu duyunca insanlar çok tepki veriyor ve inciniyordum psikolojim bozuluyordu. Ön yargı ile karşılaştım.” (Sosyal dışlanma, **K1**)

Kültürel farklılık konusunda ise katılımcılar çok az farkın oluşunu ve bunu da aştıklarını ifade etmişlerdir.

“Suriyelilerin giyim tarzı ile Türklerin giyim tarzı biraz farklı fakat ilk zamanlar bazı ürünleri bulamadık fakat sonra bu farklılıklar azaldı.” (Kültürel farklılıklar, **K7**)

Katılımcıların çoğunluğu ilk başlarda dil konusunda problem yaşadıkları ama zamanla dili öğrenerek bu problemi çözdüklerini ifade etmiştir. Türkmenlerin dil konusunda iyi oldukları ancak Arapların dil konusunda zorlandıkları görülmektedir.

“Araplar olarak Türkçe bilmediğimiz için iletişim problemi yaşıyorum Türkçeyi anlıyorum fakat kendimi ifade edemiyorum.” (İletişim problemleri, **K2**).

Ancak dil eğitimi alanların çok daha hızlı adapte oldukları ifade edilmiştir.

“İlk başlarda hiç konuşamıyorum dil bilmediğim için çok çekingendim. Sonra 6 ay boyunca TÖMER dil kursuna gittim. Kendimi iletişimin çok olduğu mekânlarda bulunmak için çok zorladım bundan dolayı dili daha çabuk öğrendim.” (Dil adaptasyonu, **K1**).

Katılımcılar Suriyeliler olarak sosyal birliktelikler kurmadıkları ve bu tarz ortamların yaygın olmadığını ifade etmişlerdir.

“Bize dışardan gelen yardımdan önce yardımı getiren kendine ve akrabalarına dağıtır sonra tanıdıklara dağıtır. Bizler ve gerçek ihtiyaç sahibi bu yardımdan faydalanmadık. Maalesef kendi aramızda yardımlaşma yok.” (Sosyal birliktelikler, **K9**)

“Suriye’de dernek vakıf kurmak yasaktı. 2-3 kişi bir araya gelmesi yasaktı. Böyle bir kanun vardı. Bizim bu alışkanlığımızı yok etmişler aramızdaki bağı kopardılar bundan dolayı buralarda yardımlaşma çok olmuyor fakat ben Suriyeli arkadaşlara kişisel olarak yardım ediyorum.” (Sosyal birliktelikler, **K1**)

4.5. Girişimcilik serüveni Temasına Ait Bulgular

Her bir Suriyeli girişimci farklı girişimcilik serüvenine sahip olsa da bunların, Suriye’deki iç karışıklık dolayısıyla Türkiye’ye geldiklerini ve önceden sahip oldukları işlerini Türkiye iş piyasasında sürdürdükleri görülmektedir. Bu ifadelerden en çok dikkat çekici olanları şunlardır;

“Suriye’de kendi işimizdi. Yine tekstil üzerine çalışıyordum. İlk önce ailece Kilis’e geldik yerleştik, Ben Suriye’de tekstil üzerine çalışıyordum tekstil sektörünü araştırdım. Kilis’te tekstil sektörü Gaziantep’e göre daha az olduğunu fark ettim. Sonra Antep’te bazı fizibilite çalışması yaptım ve ilk girişimi başlattım. Suriye’den geldiğimizde elimde sermayem vardı ve kendime bir Suriyeli ortak buldum ve Antep’te bir işyeri kiraladım ve üretime başladım.” (Girişimcilik serüveni, **K15**)

Türkiye’de iş kuran girişimcilerin daha önce Suriye’de de kendi işinin patronu olan kişiler olduğu görülmektedir. Bu kişiler başkasının emri altında çalışmak istememesi, özerklik ve girişimcilik özellikleri dolayısıyla Suriye’deki tecrübelerinden de istifade ederek kendi işletmelerini kurdukları görülmektedir.

“Az ücrete çalıştırılma ve emeğimizin karşılığını alamama bizi girişimciliğe iten sebep oldu. Elimizde mesleğimiz ve müşterimiz var. Suriye’den geldiğimizde biz müşterilerimizde beraberimizde getirdik. Avrupa ülkelerine ve Rusya’ya ihracat yapıyorduk bizim ihracat tecrübemiz var.” (Girişimcilik saikler/nedenler, **K14**)

“Ben Suriye’de büyük bir ayakkabı firması işletiyordum ve birçok ülkeye ihracat yapıyordum Türkiye’ye gelirken geri döneceğiz diye geldik fakat savaş uzadı ve henüz bitmedi benim de elimde mesleğim, sermayem ve yurtdışından müşterim vardı o zaman en makul olan yol kendi işimizi kurmak oldu.” (Girişimcilik saikler/nedenler, **K5**)

Lokasyon olarak Antep’in tercih edilmesinde ise yakınlık, akrabalarının Gaziantep’te olması, ticari bağlarının olması, kültürel yakınlık, tekstil ve ayakkabıcılık gibi sektörlerde sanayisinin gelişmiş olması, iş fırsatları, ihracat fırsatı gibi faktörler etkili olmuştur.

“Suriye’ye sınır komşusu ve tekstil sektörü çok fazla olduğu için Gaziantep’i tercih ettim.” (Lokasyon tercihi, **K17**)

“İş arkadaşlarım burada olduğundan dolayı geldim. Kendi imalathanemi açmak için geldim. Ayakkabı üzerine Antep’te tüm mamul ve yarı mamul malzeme bulabileceğim için geldim.” (Lokasyon tercihi, **K14**)

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında bu kişilerin ilk başta savaşın bitmesini beledikleri ancak savaşın bitmeyeceğini anlayınca topluma uyum sağlayıp iş piyasasında yerlerini aldıkları görülmektedir.

Girişimcileri işletmelerini genellikle kendi öz sermayeleri ve çevrelerinden aldıkları borç paralarla kurdukları görülmüştür. Bir kısmı ortaklıklar kurarak çok az bir kısmı da Avrupa birliği gibi örgütlerden cüzi miktarda destek aldıklarını ifade etmiştir.

“Kendi öz sermayem vardı ve kardeşimden destek alarak bu işletmeyi kurdum. Hiçbir yerden destek almadım.” (Finansal kaynak, **K2**).

“Sermayem yoktu. Suriyeli bir arkadaşımın ortaklık teklifi aldım. Sermayeyi o arkadaş sağladı. Buna ilaveten Avrupa Birliği’nden 2 bin TL destek aldım.” (Finansal kaynak, **K10**).

Katılımcıların Suriye’deki tecrübelerini Gaziantep’e taşıdıkları, Arap müşterileri Gaziantep’e çektikleri, farklı modeller üreterek piyasadaki çeşitliliği arttırdıkları ifade edilmiştir.

“Bayan ayakkabı sektörünü biz başlattık ve daha kalite imitasyon ürün yapıyoruz. Biz piyasaya çok yeni ayakkabı modeli getirdik. Arap müşterileri (Suudi Arabistan, Irak, Filistin, Libya, Cezayir) Gaziantep’e getirmeyi başardık.” (İnovatif uygulamalar, **K5**)

“Türkiye’nin makinaları Suriye’den 50 yıl daha ileri biz bundan çok faydalandık. Son teknoloji bizim imkânımızı arttırdı. Biz piyasaya daha farklı renk ve model sunduk. Piyasada önce bulunmayan kumaş türlerini kazandırdığımızı düşünüyorum.” (İnovatif uygulamalar, **K7**)

Tablo 6: Girişimcilik serüveni

Girişimcilik serüveni	Katılımcı	Yüzde
Lokasyon tercihi	21	100,00
Finansal kaynak	21	100,00
Saikler/Nedenler	20	95,24
İnovatif uygulamalar	12	57,14
Kodlanmış Belgeler	21	100,00

Katılımcıların girişimcilik serüveni ilişkin bulgular Tablo 6’de gösterilmektedir.

Katılımcıların geri dönüş planlarına bakıldığında çoğunluğunun bir işletme ve düzen kurmalarında ötürü dönmeyi pek düşünmediklerini ifade etmişleridir. Suriye’deki şartların iyileşmesi durumunda dönmeyi düşünebileceklerini ifade etmektedirler.

“Suriye’de çok değişim oldu, birçok şey artık eskisi gibi değil. Şartlara ve duruma göre karar veririm en azında Suriye’de büyük bir şube açarım.” (Geri dönüş planı, **K1**)

“Bende hala korku var bir gün Suriye’ye gideceğiz diye. Yatırımı artırtmak için vatandaşlık almam lazım ve banka hesabı açma kolaylığı sağlanmalı.” (Öneri ve beklentiler, **K4**)

“Vatandaşlık almak beni başarılı kılar. Yurtiçi ve yurt dışına rahat çıkarım ve müşteri portföyümü artırırım.” (Öneri ve beklentiler, **K18**)

Katılımcıların öneri ve beklentileri genel olarak incelendiğinde vatandaşlık, sermaye, banka işlemlerinde kolaylık, çalışma izni, teknoloji konularında desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir.

5. SONUÇ

Araştırmada Gaziantep'te yaşayan Suriyeli girişimlerin ticari faaliyetleri, ekonomik girişimleri, fırsatlar ve yenilik uygulamaları (inovasyon), iş piyasasında yaşamış oldukları iş yeri zorlukları, kültürel ve iş uyumunu belirlemeye yönelik bir araştırma ortaya koymaktır. Bu araştırma Gaziantep ilinde faaliyet gösteren 21 Suriyeli mülteci girişimci ile gerçekleştirilmiş olup, çoğunlukla tekstil ve ayakkabı sektöründe iş yapan göçmen girişimcilerle röportaj yapılmıştır. Araştırmada nitel analiz tekniği olan içerik analizi türü gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara girişimcilik serüvenleri, kültürel adaptasyon ve iş piyasasına uyum üzerine genel sorular yöneltilmiştir. Suriyeli mülteci girişimciler ile gerçekleştirilen mülakat sonucunda toplanan veriler MAXQDA nitel analiz programına aktarılmıştır. Bu analizde katılımcıların ifadelerin frekansları, çözümlenmeler, kelime ve kod bulutları kullanılarak nitel analizler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında Suriyeli mültecilerin girişimcilik serüvenin başlangıç aşamasında belirli bir süre benzer sektörlerde çalışarak tecrübe kazandıktan ve yeterli sermaye biriktirdikten sonra kendi işinin patronu olmak fikriyle girişimini gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu sonuçlar Kuzu (2022) tarafından yapılan çalışmada “işyeri açmadan önce belli bir süre benzer bir işyerinde çalıştığı, kendi deyimleriyle “işlerin nasıl yürüdüğünü” öğrendiği, belli bir para biriktirdikten sonra da işyeri açtıkları görülmektedir” sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Suriyeli girişimcilerin Türkiye iş piyasasına alışmakta zorlandıkları ancak zamanla adapte oldukları söylenebilir. Vatandaşlıklarının olmaması, sürücü belgesi denkliğinin olmaması, kanunlar, dil problemi, iş izni ve ruhsatı, piyasalardaki uygulamaları bilmemeleri gibi konularda Suriyeli girişimcilerin zorlandıkları söylenebilir. Bu durum Yıldırım ve Yüksekbilgili (2021) tarafından yapılan araştırmada “yasal kanunlar, genel finansman düzenlemeleri, dil problemi, yabancı olma nedeniyle toplumun ihtiyacını anlayamama, finansmanı sınırlayan göçmen statüsü” bulgularıyla örtüşmektedir. Suriyeli girişimcilerin iş piyasasında karşılaştıkları iletişim, piyasaya ve kanunlara uyum gibi zorlukları sebat ve mücadele ile piyasaya uyum sağlayarak üstesinden geldikleri görülmektedir. Suriyeli girişimcilerin çoğu kendi öz sermayesi ile girişimcilik serüvenini gerçekleştirdiği görülmektedir. Suriyeli girişimciler için Türkiye’de ticari kanunların olması, ticaret özgürlüğünün olması, geniş bir pazar ve ihracat fırsatının olması bir avantaj olabilmektedir. Ünsal (2022) tarafından yapılan çalışmada “Suriyeli işletmelerin genellikle Suriye’den getirdikleri kendi varlıklarını kullandıkları, ayrıca borç ve aile desteği aldıkları ve ortaklıklar yoluyla varlıklarını kullandıklarını göstermektedir” bulguları ile paralellik göstermektedir. Bu kişilerin beraberlerinde getirdikleri farklı uygulamaların ise faaliyet gösterdikleri sektöre özellikle ayakkabı imalatı ve tekstil sektörüne katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Çalışmada bütün Suriyeli girişimcilerin iş konusundaki farklılıklardan bahsettiği görülmektedir. Ancak kültürel farklılıklar o kadar söz konusu olmamıştır. Hatta kültürel benzerliklerin farklılıklardan çok daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Gaziantep ile Halep’in benzer kültürel özelliklere sahip olması bu konuda etkili olduğu düşünülmektedir. Lokasyon olarak Gaziantep’in tercih edilmesinde ise yakınlık, akrabalarının Gaziantep’te olması, ticari bağlarının olması, kültürel benzerlik, tekstil ve ayakkabıcılık gibi sektörlerde sanayisinin gelişmiş olması, iş fırsatları, ihracat fırsatı gibi faktörler etkili olmuştur.

Suriyeli girişimcilerin Arap kültüründen olması Arap ülkeleriyle olan ticarete katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Firmaların müşterilerinin çoğunluğunu Arap müşteriler oluşturmaktadır. Bu durum Arap ülkelere ihracat konusunda bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Bu firmalar halihazırda çoğu Arap ülkesine ihracat yapmaktadır. Bu bir fırsat değerlendirilebilir.

Nitelikli ve girişimcilik potansiyeli yüksek mültecilere oturma ve iş kurma konusunda kolaylıklar sağlanması Türkiye'nin gelişme ve istihdamına katkıda bulunacaktır. Aksi halde bu kişileri işgücü ihtiyacı olan gelişmiş ülkeler kapacak, Türkiye'de ise iş piyasasına katkıda bulunmayan niteliği ve verimliliği düşük düzeydeki mülteciler kalmış olacaktır. Ayrıca tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde artan işgücü ihtiyacını Suriyeli mültecilerin programlı bir şekilde istihdamıyla karşılamak yerinde bir uygulama olacaktır.

Katılımcıların öneri ve beklentileri genel olarak incelendiğinde Suriyeli girişimcilerin vatandaşlık, sermaye, banka işlemlerinde kolaylık, çalışma izni, teknolojik destek konularında desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. İstihdamı teşvik eden KOSGEB ve kalkınma ajansı gibi kuruluşlarının Suriyeli mülteci girişimcilerin bu konulardaki ihtiyaçlarını dikkate alan projelerle destekler sunması faydalı olacaktır. Ayrıca araştırmacıların önemi gittikçe artan göçmen istihdamı ve adaptasyonu üzerine daha çok çalışma yapmaları gerekli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abu Amuna, Y. M. (2019). Crowdfunding Financing Model effect on Entrepreneurship Aspirations. *International Journal of Academic Accounting, Finance & Management Research (IJAAFMR)*.
- Ács, Z., Szerb, L., Autio, E., Lloyd, A. (2015). Global Entrepreneurship Index 2015, The Global Entrepreneurship and Development Institute, Washington, D.C., USA.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baregheh, A., Rowley, J., & Sambrook, S. (2009). Towards a multidisciplinary definition of innovation. *Management decision*.
- Berg, B. L. (2007). *Qualitative Research Methods For The Social Sciences*. Boston: Pearson/Allyn & Bacon.
- Betts, A., Bloom, L., Kaplan, J., & Omata, N. (2014). *Refugee economies: Rethinking popular assumptions*. Oxford, England: Refugee Studies Centre. Retrieved from <http://www.oxhip.org>
- Bizri, R. M. (2017). Refugee-entrepreneurship: A social capital perspective. *Entrepreneurship and Regional Development*, 29(9/10), 847-868.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Ç., E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). Örnekleme yöntemleri. <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>. Erişim Tarihi: 10.05.2022.
- Chitakornkijasil, P. (2010). Intercultural communication challenges and multinational organization communication. *International Journal of Organizational Innovation (Online)*, 3(2), 6-20. Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/763168869?accountid=145417>

- Chrysostome, E., (2010), 'The success factors of necessity immigrant entrepreneurs: In a search of a model', *Thunderbird International Business Review* 52(2), 137–152. <https://doi.org/10.1002/tie.20320>
- Çarpar, M. C. (2020). Sosyolojide İki Niteliksel Desen: Fenomenolojik ve Etnografik Araştırma. *The journal of social science*, 4(8), 689-704.
- Dodgson, M., Gann, D. M., & Phillips, N. (Eds.). (2013). *The Oxford handbook of innovation management*. OUP Oxford.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.
- Eroğlu, S., & Bektaş, O. (2016). STEM eğitimi almış fen bilimleri öğretmenlerinin STEM temelli ders etkinlikleri hakkındaki görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 43-67.
- Eysenbach, G., and Köhler, C. (2002). How do consumers search for and appraise health information on the world wide web? Qualitative study using focus groups, usability tests, and in-depth interviews. *Bmj*, 324(7337), 573-577.
- FEMİSE, (2019), The Long Term Impact of Syrian Refugees on Turkish Economy: An InputOutput Similation, EU-FEMİSE Project, FEM 43-05, s. 29-30
- Fong, R., Busch, N.B., Armour, M., Heffron, L.C., Chanmugam, A., (2007). Pathways to Self-Sufficiency: Successful Entrepreneurship for Refugees. *Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work* 16, 127–159.
- Gaziantep Ticaret Odası (2023) GTO Suriye Masası. Erişim Tarihi: 01 Şubat 2023. Erişim Adresi: <https://www.gto.org.tr/tr/genel-sayfa/hizli-menu/gto-suriye-masasi-45.html>
- GİB, Göç İdaresi Başkanlığı (01.12.2022) https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Istatistikler/2022/12_Aralik/06Aralik/13_guncel_TR_I%CC%87statistik.jpg
- Güven, S., Kenanoğlu, M., Kadkoy, O., & Kurt, T. (2018). Syrian Entrepreneurship and Refugee Start-ups in Turkey: Leveraging the Turkish Experience. *TEPAV, Ankara*.
- Hanson, S. (2009). Changing places through women's entrepreneurship. *Economic geography*, 85(3), 245-267.
- Holloway, I., & Wheeler, S. (2002). *Qualitative research in nursing*. Blackwell Science Ltd.
- Ihlamur Öner, S., G. (2014). "Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası", *Ortadoğu Analiz*, 6 (61): 42-45, https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/11sunaoner.pdf (10.11.2019).
- International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) (2020). Suriyeli Yatırımcıların Gaziantep Ekonomisine Etkileri Analizi Raporu, Ankara.
- Jasinskaja-Lahti, I. (2008). Long-term immigrant adaptation: Eight-year follow-up study among immigrants from Russia and Estonia living in Finland. *International Journal of Psychology*, 43(1), 6–18. <https://doi.org/10.1080/00207590701804271>.
- Kayalar, M. & Yıldız, S. (2017). Uluslararası Göç Sonrası Ortaya Çıkan Girişimcilik Türleri, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 22(1), 55-62.
- Kışman, Z. A., & Yalçın, H. (2020). The Syrian refugees' entrepreneurship activities in Turkey: Gaziantep case. *Equinox Journal of Economics Business and Political Studies*, 7(2), 82-113.

- Kothari, C. R. (2004). *Research methodology: Methods and techniques*. New Age International.
- Kuzu, Ş. L. Göç Girişimcilik Ve Toplumsal Cinsiyet: Gaziantep'teki Suriyelilerin İşyeri Açma Motivasyonları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 90-106.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. New York: Sage Publications, Inc.
- Mthanti, T., Ojah, K. (2017). Entrepreneurial Orientation (EO): Measurement and Policy Implications of Entrepreneurship at The Macroeconomic Level, *Research Policy*, vol. 46, pp. 724-739
- Mülteci Derneği,(2023,Ocak 9). Türkiye'deki Suriyeli sayısı 31 Aralık 2022. Erişim Tarihi: 01 Şubat 2023. Erişim Adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Omeje, K., Mwangi, J., (2014). Business Travails in The Diaspora: The Challenges and Resilience of Somali Refugee Business Community in Nairobi, Kenya. *Journal of Third World Studies* 31, 185–217.
- Özeroğlu, A.C. (2018). *Girişimcilik Faaliyetlerinde E-Ticaret Uygulamaları: İnovasyon ve Dijital Girişimcilik*. Unpublished Master Thesis, Istanbul Gelişim University, Institute of Social Sciences, İstanbul.
- Raijman, R. and Tienda, M. (2003). Ethnic foundations of economic transactions: Mexican and Korean immigrant entrepreneurs in Chicago. *Ethnic and Racial Studies*, 26(5):783-801.
- Rosenthal, B. (2016) Barriers to cross-cultural business communication. September–October 1997, p. 22; *An American Sage*, p. 22.
- Schmitz, P. G. (1992), “Acculturation Styles and Health”, In S. Iwawaki, Y. Kashima, K. Leung (Ed.), *Innovations In Cross-Cultural Psychology* (360-370), Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger Publishers.
- Schurz, G. (2014). *Philosophy of science: A unified approach*. Routledge.
- Searle, W., & Ward, C. (1990). The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14, 449–464. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(90\)90030-Z](https://doi.org/10.1016/0147-1767(90)90030-Z).
- Shneikat, B & Alrawadieh, Z. (2019). Unraveling refugee entrepreneurship and its role in integration: empirical evidence from the hospitality industry. *The Service Industries Journal*. p741-761.
- Taş, A. (2016). *Girişimcilik Eğitimi ile Girişimcilik Eğilimi Arasındaki İlişkinin Parametrik Tekniklerle Analizi: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Örneği*. Unpublished Master Thesis, Abant Izzet Baysal University Institute of Social Sciences, Bolu.
- Te Lindert, A., Korzilius, H., van de Vijver, F., Kroon, S., & Arends-Toth, J. (2008). Perceived discrimination and acculturation among Iranian refugees in the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 32, 578–588. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.09.003>.
- Ünsal, A. (2022). Suriyeli Göçmenlerin Girişimcilik Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme: Hatay İli Örneği. *Journal,(e-ISSN, 7(43), 1427-1441*.
- Van der Mensbrugge, D. ve Roland-Holst, D. (2009). Global Economic Prospects for Increasing Developing Country Migration into Developed Countries, *Human*

- Development Research Paper, No. 50, United Nations Development Program (UNDP), New York, 1-42.
- Wauters, B., & Lambrecht, J. (2006) 'Refugee entrepreneurship in Belgium: Potential and practice', *The International Entrepreneurship and Management Journal*, 2/4: 509-25.
- Wauters, B., & Lambrecht, J. (2008). Barriers to refugee entrepreneurship in Belgium: towards an explanatory model. *Journal Of Ethnic And Migration Studies*, 34(6), 895–915. <https://doi.org/10.1080/13691830802211190>
- Willig, C. (2007). Reflections on the use of a phenomenological method. *Qualitative Research In Psychology*, 4(3), 209-225.
- Wright, A.M., Dhalimi, A., Lumley, M.A., Jamil, H., Pole, N., Arnetz, J.E., Arnetz, B.B., 2016. Unemployment in Iraqi Refugees: The Interaction of Pre and Post-Displacement Trauma. *Scandinavian Journal of Psychology* 57, 564–570.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (9. Baskı). Ankara:SeçkinYayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, İ., & Yüksekbilgili, Ö. (2021). Göçmen Girişimciliği Ve Suriyeli Göçmenlerin İş Kurma Sorunları. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10, 112-130.
- Yılmaz, K., & Altinkurt, Y. (2011). Göreve yeni başlayan özel dersane öğretmenlerinin kurumlarındaki çalışma koşullarına ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 635-650.